

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№11

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 61 sahifa.

2025-yil, noyabr

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

BANK AKTIVLARI VA PASSIVLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	34
Safarov Sanjar Ravshan o'g'li	
O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI.....	38
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
HUDUDIIY XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA MODELII	43
Maxmudova Nozimaxon Baxriddinxonovna	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	50
A.A. Ismailov	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINING MEXANIZMINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISHDA MOLIYAVIY MANBALARNI SHAKLLANTIRISHNI YO'NALISHLARI	56
Mansurov Mansur Alisherovich	

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINING MEXANIZMINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISHDA MOLIYAVIY MANBALARNI SHAKLLANTIRISHNI YO'NALISHLARI

Mansurov Mansur Alisherovich

Iqtisodiyot fanlari doktori(DSc),
ORCID: 0000-0003-3100-674X
m.mansurov1985@gmail.com
Qarshi davlat universiteti

Annotatsiya. Maqolada jamiyatning iqtisodiy hayotida davlat ro'lining o'zgarishi, nstitutsional muhitni shakllantirish va mahalliy-xususiy hamkorlikni ajralmas jihatlari hisoblanishining muhim jihatlari bayon etilgan. Shu sababdan davlat va biznesning iqtisodiy hamkorlik tizimidagi ajralmas qism bu davlat tomonidan tartibga solish usullariga alohida ahamiyat berilgan. Mazkur maqolada davlat sheriklikning institutsional muhitini shakllanishi va uning jarayonini tashkil etish va boshqarish masalalari bilan shug'ullanishi hamda hamkorlik loyihalari doirasida biznes va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar qurilayotgan strategiya va tamoyillarni ishlab chiqishi ilmiy jihatdan asoslangan.

Kalit so'zlar: davlat-xususiy sheriklik, davlat-xususiy sheriklik besnesi, sektor bilan hamkorlik, strategik hamkorlik, xususiy sherik, xususiy moliya tashabbusi, moliyay tashabbus, davlat-xususiy sektor sherikchiligi.

Abstract. the article describes important aspects of the transformation of the state roll in the economic life of society, the formation of a constitutional environment and the integral aspects of local-private cooperation. For this reason, an integral part in the system of economic cooperation of the state and business is the special importance attached to the methods of state regulation. This article is scientifically based on the fact that the state is engaged in the formation of the institutional environment of the partnership and the organization and management of its process, and develops strategies and principles under which the relationship between business and society is being built within the framework of cooperation projects.

Key words: public-private partnership, public-private partnership besnesi, partnership with the sector, strategic partnership, private partner, private finance initiative, finance initiative, public-private sector partnership.

Аннотация. В статье рассматриваются важные аспекты изменения роли государства в экономической жизни общества, формирования институциональной среды и неотъемлемые аспекты государственно-частного партнерства. В связи с этим особое внимание уделяется методам государственного регулирования, являющегося неотъемлемой частью системы экономического взаимодействия государства и бизнеса. В статье научно обосновано, что государство занимается формированием институциональной среды партнерства, организацией и управлением этим процессом, а также разработкой стратегий и принципов, на основе которых выстраиваются отношения между бизнесом и обществом в рамках проектов сотрудничества.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, государственно-частное партнерство, бизнес, сотрудничество с сектором, стратегическое партнерство, частный партнер, частная финансовая инициатива, финансовая инициатива, государственно-частное партнерство.

KIRISH

Jamiyatning iqtisodiy hayotida davlat ro'lining o'zgarishi, nstitutsional muhitni shakllantirish va mahalliy-xususiy hamkorlikni ajralmas jihatlari hisoblanadi. Shu sababdan davlat va biznesning iqtisodiy hamkorlik tizimidagi ajralmas qism bu davlat tomonidan tartibga solish usullari hisoblanadi. Davlat sheriklik (DXSH) ning institutsional muhitini shakllantiradi, DXSH jarayonini tashkil etish va boshqarish masalalari bilan shug'ullanadi,

hamkorlik loyihalari doirasida biznes va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar qurilayotgan strategiya va tamoyillarni ishlab chiqadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi (2022)" kitobida DXSh loyihalarini moliyalashtirishga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu kitobda, davlat-xususiy sherikchilikning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga qo'shgan hissasini ta'kidlash bilan birga, DXSh loyihalarini moliyalashtirishning samarali tizimlarini yaratish zarurligi haqida so'z boradi.

Davlat-xususiy sherikligining mexanizmini samarali tashkillashtirishda vailo Izvorski, Arman Vatan, Safarov Maksudjon va boshqalarning "O'zbekistonning o'tish jarayonini baholash: mamlakat iqtisodiy memorandum" nomli to'liq hisobotida, hukumat xususiy sektorni rivojlantirishga katta e'tibor qaratayotganligi haqida so'z yuritadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda O'zbekistondagi Davlat-xususiy sherikligining mexanizmini samarali tashkillashtirishda moliyaviy manbalarni sektorlar bo'yicha taqsimlanishini va uning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rnini aniqlashga qaratilgan tahlillar amalga oshirilgan. Shu bilan bir qatorada Davlat-xususiy sheriklik, asosan, ijtimoiy, ya'ni maktabgacha ta'lim, umumiy vaoliy ta'lim hamda sog'liqni saqlash sohalari, uy-joy kommunal xo'jaligi, tarmoqlaridagi infratuzilma loyihalarini ro'yobga chiqarishda keng o'rganilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Davlat xususiy sektor bilan doim hamkorlik qilib kelgan. Bu hamkorlik odatda davlat xususiy sektorga qurilish yoki xizmat uchun buyurtma berib, xarajatlarni qoplashi, yoki ma'lum xizmatlarni xususiy sektorga topshirishi (outsourcing qilishi) orqali amalga oshadi.

Davlat sektorining xususiy sektor bilan hamkorlik qilish shakllari qisqacha quyidagilardan iborat:

- An'anaviy ta'minot;
- outsourcing va ta'sis boshqarmasi;
- strategik hamkorlik;
- xususiy moliya tashabbusi;
- lizing;
- davlat mulki pudratchi ishlatimi (GOCO);
- qo'shma korxona;
- to'liq xususiylashtirish.

Yuqoridagi hamkorlik shakllarining har birida ma'lum bir obyekt qurilishiga yoki ma'lum bir xizmat ko'rsatishga ehtiyoj paydo bo'ladi va buning uchun xususiy sektor jalb qilinadi.

Demak, davlat xususiy sektorni biror loyihaga taklif qilganida, kimga qanday mas'uliyat yuklanishi, bu ikki sektor orasidagi munosabat qanday bo'lishini belgilaydi. Bu munosabatning bir necha ko'rinishi va shakli mavjud.

Xususiy sektor loyihani ma'lum bir narxga qurib berishi, dizaynini qilib berishi, u loyihani moliyalashtirishi yoki dizaynini, qurilishini, eksluatatsiyasini va ta'mirlanishini o'z zimmasiga olgan shartnomalarga qarab, sherikchilikning tanlangan modeli belgilanadi. Bundan tashqari, xususiy sektorga to'lov mexanizmiga qarab ham sherikchilik shakli belgilanadi.

Hozirda ko'p rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar orasida davlat va xususiy sektor orasidagi sherikchilikning aynan dizayn /qurish /moliyalashtirish /ekspluatatsiya /ta'mirlash modeli tanlangan. Kanadada bu model P3s, Britaniyada esa "Xususiy Moliya Tashabbusi (Private Financing Initiative)"¹ deb ataladi.

Xususiy moliya tashabbusi². Bu tashabbus ilk bor Britaniyada 1991 yilda e'lon qilingan. O'sha vaqtda bu tashabbus davlat va xususiy sektor o'rtasida hali mavjud bo'lmagan sherikchilikning ilk tajribasi edi. Tashabbus shartnomasiga ko'ra, davlat biror bir infrastruktura obyektini qurmoqchi bo'lsa, xususiy sektor vakillari uni loyihalashtiradi, qurilish uchun mablag' yig'adi, quradi va yangi qurilgan binoni uzoq muddat (odatda 25-30 yil mobaynida) funksional holatda ushlab turadi va kerak bo'lganda ta'mirlash ishlarini amalga oshiradi.

Davlat esa bu obyekt tayyor bo'lib ishga tushganida "unitar to'lov"ni amalga oshira boshlaydi. Bu to'lovlar xususiy sektorni qurish jarayonida qilgan xarajatlarni, moliyalashtirish xarajat va foizlarini, ishlatish va ta'mirlash xarajatlarni inobatga olgan holda hisoblab chiqadi. Bularning barchasi davlat sektori bilan kelishiladi va loyiha

1 https://en.wikipedia.org/wiki/Private_finance_initiative

2 Privatization and public-private partnerships. Study guide/N.T.Tilabov, Sh.Khamdamov; - T.:TSUE, 2023.- 247 p

muddati bo'yicha har oy to'lovlar davlat tomonidan amalga oshirib boriladi. To'lov muddati oxiriga yetgach (ya'ni yuqorida aytilganidek 25-30 yil) shartnomaga qarab bu tasis yo davlat qaramog'iga o'tadi, yoki xususiy sektor qaramog'ida qoladi.

Misol uchun, davlat shifoxona qurishi kerak. Uning necha o'rinlik bo'lishi, qanday bo'limlar va qanday kasalliklarga mo'ljallanishi, unga qanday uskunalar kerakligini davlat belgilab, tender e'lon qiladi. Xususiy sektordan konsortium vakillari esa bu shifoxonaning qurilishi va uning faoliyat muddati davomida qancha xarajat talab etilishini hisoblab tenderda qatnashadilar.

Odatda qurilish xarajatlarning bir qismi konsortiumning o'zi tomonidan, bir qismi esa banklardan kredit olish orqali ta'minlanadi. Shuning uchun kredit foizi, o'z xarajatlari va foydani hisobga olgandan so'ng, 25 yillik model yasali, davlatga topshiradi. Bu model kelajakdagi barcha xizmat, xarajat va to'lovlar uchun asos bo'ladi.

Tenderda g'olib bo'lgan konsortiumga shartnoma berilganidan keyin, xususiy sektor qurilishini boshlaydi va bu jarayonida butun xarajatlarni konsortium tomonidan qoplanadi. Shifoxona rasman faoliyat yurita boshlagan kundan boshlab, davlat o'sha konsortiumga "unitar to'lovlar"ni amalga oshira boshlaydi. Agar shartnomada 25 yildan keyin shifoxona davlat qaramog'iga o'tishi kelishilgan bo'lsa, 25 yildan keyin bu shifoxona davlat mulkiga aylanadi.

Loyiha amalga oshirish jarayonida turli maqsadlardagi yuridik tashkilotlar va "maxsus maqsaddagi shirkatlar" (Special Purpose Vehicle yoki SPV) tashkil etiladi.

Xususiy moliya tashabbusining foyda va zararlari. Ushbu tashabbus orqali hamkorlik qilishning bir nechta ijobiy taraflari mavjud:

1. Bu tashabbusning asosida turgan narsa risklar va ularni kim boshqara olish salohiyatiga ega ekanligiga qarab taqsimlanishidir. Xususiy sektor davlat sektoridan ko'ra, risklarni boshqarishda samaraliroq hisoblanadi. Xususan, moliyaviy risk — xususiy sektordagi bizneslarning negizida moddiy foyda yotgani uchun ular moliyaviy zarar risklarini yaqindan kuzatib borish borasida davlatdan tajribaliroq. Ular moliyalashtirishning bir nechta manbasini biladilar va eng optimal yo'lni tanlay oladilar.

Qolaversa, moliyalashtirish riskni xususiy sektorga taqsimlanishi ushbu loyihani o'z vaqtida va yuqori sifatda topshirilishiga sabab bo'ladi. Axir davlat tarafidan to'lovlar faqatgina obyekt kelishilgan sifatda qurilib faoliyat yurita boshlagandan keyingina amalga oshiriladi. Lekin, risk qanchalik katta bo'lsa, xususiy sektor shunchalik katta risk premiasini, ya'ni foydani talab qiladi.

2. Bu tashabbus loyihaning o'z vaqtida va eng yuqori sifatda topshirilishiga sababchi bo'ladi. Xususiy sektor bu borada davlat sektoridan samaraliroq hisoblanadi.

3. Ushbu tashabbus natijasida bir necha konsortiumlar bir biri bilan raqobat qilgani sababli, eng arzon va optimal narxga eng sifatli xizmat olish imkoni tug'iladi (value for money).

4. Ayni vaqtda, bu tashabbus kattaroq raqobatga yo'l ochganligi sababli monopoliya va korrupsiyani oldini olishga yordam beradi. Chunki bu sherikchilikning ko'ngildagidek ishlashi, jarayonning shaffof bo'lishiga bog'liq bo'ladi.

5. Agar qurilish, ekspluatatsiya yoki kreditni yangilash jarayonida rejadagidan kamroq xarajat bo'lsa, ko'rilgan foyda va zarar davlat va xususiy sektor orasida tengma teng taqsimlanadi. Shu sababli davlat sektori ekspluatatsiya jarayonida tejamkorlikni ko'zlaydi va moliyaviy zarar keltirishi mumkin bo'lgan narsalardan o'zini chetga oladi (masalan energiyani tejash, bino va uskunalarga zarar yetkazmaslik). Xususiy sektor ham doim arzonroq xizmat olish yo'llarini ko'zlaydi.

6. Agar loyihaga o'zgarishlar kiritilmasa, davlat o'sha loyiha davomida qancha miqdorda pul to'lovlari qilishi kerakligini aniq biladi. Shunga yarasha davlat o'z moliyaviy rejalarini tuzishi osonlashadi.

7. Xususiy moliya tashabbusi ostidagi loyihaning asosiy risklari xususiy sektor tarafiga o'tganligi sababli, loyiha qarzlari davlat balansida ko'rsatilmaydi. Bu hukumatning qarzlarni kamaytirishiga va investitsiya uchun qo'shimcha mablag' olib kelishiga taqabul bo'ladi. Bu bilan tashabbus davlatning "moliyaviy dilemmasini" hal qilishga yordam beradi, ya'ni qarzga chuqur kirmasdan investitsiya miqdorini ko'paytirish.

Boshqa tomondan tashabbusni tanqid qiluvchilar quyidagi havotirlarni bildiradilar:

1. Loyihalarga dastlabki tender xarajatlari juda yuksak bo'lishi mumkin. Bu jarayon uzaygan sari, xarajatlarni ham ko'payadi.

2. Xususiy sektorga beriladigan kredit foizi odatda davlatga beriladigan foizdan ancha yuqori bo'lishi mumkin. Undan tashqari davlatga kredit olmasdan o'z rezervlaridan foydalanishi arzonga tushadi.

3. Yuqorida ta'kidlanganidek, xususiy shirkatlarning asosiy maqsadi iloji boricha ko'p foyda olish bo'lgani uchun davlatdan iloji boricha ko'proq pul undirish ilinjida bo'lish ehtimoli bor.

4. Shartnoma tuzilib, ishlar boshlanganidan keyin, loyihaga davlat tomonidan o'zgarish kiritish juda qiyin va qimmat bo'ladi. Chunki qo'shimcha xarajatlarni qaytadan hisoblanib, modelga kiritilishi kerak bo'ladi. Bu esa oson va arzon jarayon emas.

5. Xususiy sektorga taqsimlangan risklar juda katta bo'lsa va pudratchi shirkatning bankrot bo'lishiga sabab bo'lsa, bu davlat uchun qimmatga aylanishi mumkin.

1-jadval. O'zbekiston Respublikasi sharoitida DXSH mexanizmining afzallik va kamchiliklari, uni joriy etishda imkoniyat va tahdidlarni tahlil qilish³ (SWOT tahlil)

Afzalliklari	Kamchiliklari
1) davlat va xususiy sektor o'rtasida xatarlar, majburiyatlar va huquqlarni muvozanatli taqsimlash; 2) davlat byudjeti yukini kamaytirish; 3) xususiy sektorga huquqlarni o'tkazish davlat mulkidan foydalanish va egalik qilish tartibi bundan mustasno (qurilish va foydalanish uchun shartnoma bundan mustasno); 4) DXSH obyektini saqlash uchun davlat xarajatlarining shaffofligini oshirish (shartnoma normalarining amal qilishi va operator tomonidan qarz mablag'larini jalb qilish, ya'ni kreditorlar monitoringini olib borish); 5) operator (xususiy sektor) faoliyatiga ta'sir etuvchi richaglarni saqlash); 6) yangi texnologiyalarni tezroq qabul qilish; 7) iste'molchilarning ehtiyojlariga xizmatlarning aniq yo'nalishi; 8) fond bozori va bank sektorini rivojlantirishni rag'batlantirish; 9) xususiy ichki va tashqi investitsiyalarni jalb qilish; 10) kichik va o'rta biznesni rivojlantirish; 11) davlat va mahalliy organlar bilan xususiy sektor tomonidan tuzilgan uzoq muddatli shartnomalar shakllarining xilma-xilligi;	1) uzoq muddatli protseduralar byudjet investitsiyalariga nisbatan rejalashtirish; 2) bozor sharoitida o'zgarish tufayli uzoq vaqt davomida prognozlashning murakkabligi; 3) ba'zi sohalarda cheklovlar mavjudligi: tarif, litsenziya, va hokazo.; 4) yirik loyihalarda investorlarni jalb qilishning murakkabligi; 5) infrastruktura loyihalarini amalga oshirish uchun moliyaviy resurslarning mavjudligi; 6) DXSH sohasidagi normativ-huquqiy bazaning nomukammalligi.
Imkoniyatlar	Tahdidlar
12) siyosiy qo'llab-quvvatlash; 13) xalqaro tashkilotlar tomonidan qo'llab-quvvatlash; 14) DXSH sohasidagi normativ-huquqiy bazani takomillashtirish; 15) mamlakatni rivojlantirishning uzoq muddatli dasturlarini amalga oshirish; 16) energiya va transportda imtiyozlardan foydalanish tajribasi mavjudligi; 17) xususiy sektor bilan o'zaro hamkorlikning yangi shakllari paydo bo'lishi; 18) DXSH sohasida bilim va tajribani olish va tarqatish; 19) yangi ish o'rinlarini yaratish; 20) «yaqin loyiha» infratuzilmasini rivojlantirish; 21) sifatli xizmatlar ko'rsatish arzon narxlar; 22) xalqaro standartlarni joriy etish, modellar, texnikalar va boshqalar.	7) mineral resurslar bahosiga va inflyatsiya darajasiga bog'liq holda mamlakatning moliyaviy ko'rsatkichlarining yomonlashuvi; 8) DXSH sohasidagi bilim yetishmasligi; 9) yangi texnologiyalardan foydalanishda malakali kadrlar yetishmasligi; 10) standartlarning mos kelmasligi.

SWOT tahlilining natijalaridan ko'rinib turibdiki, DXSH mexanizmidan foydalanishga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatadigan ko'plab omillar mavjud. Tahlil DXSHni rivojlantirish uchun qanday qadamlar qo'yilishi va qanday muammolarga alohida e'tibor berilishi kerakligini aniq belgilash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Demak, davlat-xususiy sektor sherikchiligi nimaligini, uning "xususiy moliya tashabbusi" modelini, shuningdek, foyda va zararlari haqida qisqacha ma'lumot berildi, bu tashabbus qabul qilinishi va muvaffaqiyatli bo'lish uchun qilinishi kerak bo'lgan ishlar:

1. Sherikchilik uchun maxsus huquqiy asos va qonunchilik me'yorlarini ishlab chiqarilishi. Joriy qonun normalari va huquqiy asoslarini ko'rib chiqib, uzoq muddatli shartnomalar va soliq tizimiga kerakli o'zgarishlarni kiritish maqsadida, mulk egaligi va shartnomalarning qonunga mosligini ta'minlash nazarimda eng zarur qadam. Bu ham investorlarga ham hukumatga aniqlik va ishonch beradi.

2. Shaffoflik. Tender jarayonidan boshlab shartnoma oxiriga yetgunga qadar bo'lgan jarayon haqqoniy va shaffof bo'lishi zarurdir. Faqat oshkora jarayondagina samarador tejash mexanizmlarni aniqlashtirish va xususiy sektor bilan davlat sektori orasida bir biriga ishonchni ta'minlanish mumkin bo'ladi.

3. Davlatning sherikchilikni uzoq muddatli majburiyat deb qabul qilishi. Bu tashabbusning realizatsiyasi davlat bu masalaga qanchalik jiddiyligini ko'rsatadi. Misol uchun davlat bir ikki loyiha bilan chiqib ularni yarim yo'lda tashlab ketsa, kelajakda bu kabi shartnomalarga sherik topishi qiyin bo'ladi.

3 Xususiylashtirish va davlat-xususiy sheriklik. *O'quv qo'llanma* / N.T.Tilabov; –T.: TDIU, 2024. – 227-229 bet.

4. Tender jarayoni. Tender jarayoni iloji boricha qisqa va puxta bo'lishi undagi ortiqcha xarajatlarning oldi olinishiga yordam beradi va loyiha narxi yanada arzon bo'lishini ta'minlaydi. Buning uchun, loyiha va shartnomalar uchun standartlar ishlab chiqarish maqsadga muvofiq bo'ladi.

5. Alternativ moliyalashtirish manbalarini topish/yaratish. Agar xususiy moliya bozori davlat uchun qimmatlik qiladigan bo'lsa, unda davlat sarmoyaning bir qismini o'zi ta'minlab, o'z loyihasida moliyaviy sherik bo'lib kirishi va/yoki alternativ va arzon moliya manbayi topish va yaratish orqali narxni yanada arzonlashtirishi mumkin. Masalan investitsiya jamg'armasi qurib o'z loyihasiga o'zi kredit berish yo'li bilan amalga oshirishi mumkin.

6. Loyihalarni o'zgartirishda qulaylik yaratish. Ayniqsa qurilishi bitib, ishlash jarayoniga o'tgan loyihalarda "yumshoq xizmatlar"ni (tozalik, umumiy ovqatlanish va hk.) shartnomalarga kirgizmaslikni tavsiya qilaman. Ta'mirlash ishlarida ham xarajatlarni yaqindan kuzatish va buni shartnomalarga qo'shish zarur.

7. Risk taqsimoti boshqaruvi (Risk management). Mavjud bo'lgan risklar doim qayta ko'rib chiqilishi shart. Risk taqsimlash jarayonida har ikki taraf o'z zimmasiga eng optimal shaklda boshqara oladigan risk miqdorini olishi shart. Aks holda bir taraf zarar ko'radi va bu kelajakda davlat bilan xususiy sektor orasida ishonchsizlikka olib keladi.

8. Davlat o'z loyihasida investor sifatida ishtirok etishi. Davlat o'z loyihasiga cheklangan sarmoyador sifatida konsortium a'zosi bo'lishi bir nechta muammoni hal qilishga yordam beradi. Birinchidan, davlat loyihani yaqindan kuzatib boradi va funksional qarorlar berilishida ishtirokchi bo'ladi. Ikkinchidan, davlat hissadorlardan biri bo'lgani uchun xizmat haqlari va talab qilingan narxlarda me'yor bo'ladi. Uchinchidan, xususiy investorlar bilan davlat orasida o'zaro ishonch va hamkorlik ruhi kuchayadi.

9. Qarzlarni yashirish. Davlat bu sherikchilikni faqatgina qarzlarni yashirish maqsadida ishlatmasligi, aksincha, infrastrukturaga qo'shimcha investitsiya maqsadida ishlatishi zarur. Buning uchun sherikchilik ostida qurilgan loyihalar doim kuzatuv va auditdan o'tkazilib, mustaqil tekshiruvchilar uchun ma'lumotlar ochiq va osonlikcha olinishi ta'minlanishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishning huquqiy va institusional bazasini yaratish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2018-yil 20-oktyabrda PQ - 3980-sonli qarori . <https://lex.uz/ru/docs/4007891>
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi davlat-xususiy sherikchilikni rivojlantirish agentligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi 2018-yil 13-dekabrda 1009-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/4104705>
3. O'zbekiston Respublikasining "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi 2019-yil 10-may O'RQ-537-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/4329270>
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish tartibini takomillashtirish to'g'risida"gi 2020-yil 26-aprelda 259-son qarori. <https://lex.uz/docs/4798603>
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat-xususiy sheriklik asosida hududlarda zamonaviy issiqxona xo'jaliklarini tashkil qilish chora - tadbirlari to'g'risida"gi 2021-yil 7-iyundagi qarori. <https://lex.uz/docs/5446729>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019-yil 8-oktyabrda PF-5138-sonli farmoni. <https://lex.uz/docs/4545884>
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" gi 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/5841063>
8. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish agentligi sayti. <https://www.pppda.uz/5684>
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 08-aprelda "tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlarni yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to'g'risi" gi PF-101-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/5947775>
10. O'zbekiston Respublikasining "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risidagi Qonunchilik takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek ayrim qonun hujjatlarini o'z kuchini yo'qotgan deb topish haqida"gi 2021-yil 22-yanvar O'RQ-669-son Qonuni. <https://lex.uz/pdfs/5235535>
11. Privatization and public-private partnerships. Study guide / N.T.Tilabov, Sh.Khamdamov; - T.: TSUE, 2023. - 247 p.
12. Bortshevskiy, G. A. Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo : Uchebnik i praktikum dlya vuzov / g. A. Bortshevskiy. -2-e izd., ISPR. i dop. — Moskva : Izdatelstvo Yurayt, 2019. -412 s. -(Vishee obrazovanie). — ISBN 978-5-534-06541-1. -Tekst : elektronniy // Obrazovatel'naya platforma Yurayt [sayt]. - URL: <https://urait.ru/book/gosudarstvenno-chastnoe-partnerstvo-433239>
13. Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo, Osnovnie printsipi finansirovaniya, Yeskomb E.R., 2019. <https://obuchalka.org/20200121117875/gosudarstvenno-chastnoe-partnerstvo-osnovnie-principi-fansirovaniya-ieskomb-e-r-2019.html>
14. Prakticheskoe rukovodstvo po voprosu effektivnogo upravleniya v sfere gosudarstvenno-chastnogo partnerstva. Evropeyskaya Ekonomicheskaya komissiya OON; Nyu-York-Jeneva, 2008. https://unece.org/DAM/ceci/publications/ppp_r.pdf
15. Snelson P. Gosudarstvenno-chastnie partnerstva v stranax s perexodnoy ekonomikoy. URL: <http://www.ebrd.com>.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
